

Joan Sales

Visat núm. 3
(abril 2007)

per **Xavier Pla**

L'editor, novel·lista, poeta i traductor Joan Sales i Vallès va néixer a Barcelona l'any 1912 i va morir el 1983. Sales pertany a la mateixa generació d'escriptors que Mercè Rodoreda (1909), Lluís Ferran de Pol (1911), Pere Calders (1912) o Avel·lí Artís-Gener (1912), una de les generacions que va viure amb més intensitat els anys de la República i, sobretot, l'esclat i el desenvolupament de la Guerra Civil Espanyola. Joan Sales, per la seva edat, no solament va haver de participar-hi activament sinó que va acabar implicant-s'hi durant tota la seva joventut.

Editor de Llorenç Villalonga i de Mercè Rodoreda, director del Club dels Novel·listes, Sales és, per damunt de tot, un gran lector que es va apassionar, inicialment, per l'obra de Stendhal i que, més tard, va interessar-se definitivament per l'obra novel·lística de Dostoievski (en va traduir *Els germans Karamàzov*), i per la literatura de grans escriptors i filòsofs francesos catòlics com François Mauriac (de qui va traduir *Thérèse Desqueyroux*), Georges Bernanos, Emmanuel Mounier, Gabriel Marcel o Teilhard de Chardin.

Sales, que era llicenciat en dret però no va exercir mai, va començar a treballar als quinze anys com a redactor del diari *La Nau*, fundat per Antoni Rovira i Virgili. Després de col·laborar esporàdicament com a corrector i linotipista, Sales va esdevenir un dels primers professors de català de la Generalitat republicana. De molt jove, també encara sota la dictadura de Primo de Rivera, va ser membre d'un primer i clandestí Partit Comunista Català, fundat l'any 1928 per Jordi Arquer, que intentava combinar comunisme i nacionalisme. Però Sales va acabar evolucionant, un cop esclatada la guerra, cap al catolicisme i, juntament amb la seva dona, Núria Folch, es va distanciar ràpidament i definitivament del món comunista i anarquista. La seva única novel·la publicada, *Incerta glòria* (1956) vindria a ser, entre moltes altres coses, el veritable correlat objectiu de la seva «conversió» al catolicisme.

Quan va començar la guerra d'Espanya (Sales va rebutjar sempre el qualificatiu de *Guerra Civil*, potser influït per Antoni Rovira i Virgili), Sales va entrar a l'Escola de Guerra de la Generalitat amb l'objectiu d'adquirir l'ensinistrament militar necessari per participar en la guerra com a oficial. A finals del 1936, es va incorporar a la columna Durruti, a Madrid. A Xàtiva, va continuar les seves pràctiques militars (abril de 1937), es va incorporar més tard al front d'Aragó (maig de 1937 - març de 1938) i, finalment, al front de Catalunya, a les columnes Macià-Companyes (abril - juny de 1938). Sales va acabar la guerra amb grau de comandant de l'exèrcit republicà i va abandonar a peu la Catalunya

Joan Sales, vers 1980. Foto: Barceló. Arxiu Serra d'Or

Joan Sales

Comentaris sobre obres

Incerta glòria (1956)
per Xavier Pla

Fragments

Incerta glòria
English | Español | Français

Ressenyes

Breu història de la traducció francesa d'*Incerta glòria*
per Xavier Pla

Joan Sales, un adaptador creador
per Marta Pasqual

Joan Sales: l'editor que ajudava a «parir»
per Marta Pasqual

Bibliografia

Llibres de Joan Sales

Llibres traduïts de Joan Sales

Enllaços sobre Joan Sales

Consulteu la obra de Joan Sales com a traductor/a.

vençuda pel coll d'Ares. Uns anys més tard, declarava: «La guerra ha estat per a mi la gran experiència de la meua vida, el que més m'ha interessat, el que més m'ha apassionat. Jo crec que l'escriptor s'ha de constituir en testimoni de la veritat». Entre el gener i el desembre de 1939 va viure exiliat un temps a París, fins que, després d'una estada a Haití, es va instal·lar finalment a Mèxic, on va conservar des de bon principi l'esperança d'una victòria dels aliats capaç de foragitar Franco del poder. A Mèxic, Sales i un grup d'intel·lectuals (Lluís Ferran de Pol, Raimon Galí i Josep M. Ametlla, entre d'altres) van fundar una de les revistes més crítiques i combatives de l'exili català, els *Quaderns de l'Exili*. Entre 1943 i 1947, aquests *quaderns*, qualificats com a periòdic d'«agitació nacional», van reunir un gran nombre de col·laboradors i van defensar, amb una virulència verbal inusual, la unitat de la llengua i la cultura catalanes. Però, sobretot, preconitzaven l'organització d'unitats militars catalanes formades per soldats republicans amb l'objectiu de lluitar des de la França ocupada al costat de la resistència contra el feixisme. A partir de 1945, la progressiva assumpció, per part de Sales i d'altres membres dels grups d'exiliats catalans a Amèrica, que el final del franquisme es veia ben llunyà va comportar la conscienciació que l'estratègia que calia seguir no es podia justificar si no era a partir d'una clara oposició a la dictadura franquista des de dins mateix de Catalunya.

Quan retornà de l'exili l'any 1948, Sales va haver de guanyar-se la vida, a Barcelona, primer com a corrector i linotipista, col·laborant a les editorials Ariel, Vergara i Aymà i, finalment, portant la direcció literària d'Ariel. Aixoplugada per l'Editorial Aymà, es va fundar la col·lecció «El Club dels Novel·listes», dirigida per Joan Oliver. Treballant també amb Xavier Benguerel, Sales va poder posar en pràctica les seves posicions estètiques i estilístiques. Més endavant, Oliver en va deixar la direcció, i el més important és que «El Club» es va convertir en una casa editorial. Des de Club Editor, en solitari, Sales va iniciar una veritable tasca de proselitisme literari per totes les terres de llengua catalana, en un incessant pelegrinatge a la recerca de lectors. Al cap i a la fi, són els que li van permetre suportar el seu ritme de publicacions, coronades per les primeres obres de Mercè Rodoreda i de Llorenç Villalonga.

Home d'una personalitat poderosa, tenaç i apassionada, Joan Sales és per damunt de tot un escriptor independent, un *outsider* de la literatura catalana, potser menys autodidacte del que pretenia ser, un creador que no es «casava» amb ningú i que pot ser definit com un escriptor d'acció que, des de la seva joventut, es va construir deliberadament una imatge pròpia de l'intel·lectual que podríem anomenar *militant*. És l'escriptor soldat que es posa al servei de la causa, o de les diverses causes que serveix, el *combatent* que, en paraules de Pere Calders, «no es va rendir mai. Senzillament va fer servir les armes que tenia a l'abast per continuar la brega, com un maqui il·luminat per uns ideals incommovibles». Militant del catalanisme, del republicanisme i del catolicisme, Sales va sentir sempre la necessitat d'explicar-ho tot, d'explicar-se i de justificar-se incessantment, ja sigui en pròlegs, epílegs o notes a peu de pàgina, com volent preservar de l'oblit o de la confusió tot el que va ser la seva llarga experiència vital. Pelegrí entre les ombres, a la recerca d'una «glòria eterna», Sales fa la impressió de no haver donat mai per acabada la guerra, de no haver tornat mai del seu exili, d'haver passat definitivament «a l'altre costat» i d'haver conservat un

particular sentiment d'estranyesa. Personatge transfigurat en Llätzer, fent un paral·lel entre els supervivents de les guerres i els dels camps, Sales sembla ser sempre un caràcter esqueixat, tràgic, que després d'haver travessat l'infern no aconsegueix recuperar mai més una existència quotidiana d'una certa normalitat. Potser això li va donar la força d'aquell que s'habitua a les situacions més inversemblants, la de qui ja no s'estranya de res, però que malgrat tot persisteix a nedar en el centre del remolí. Per això, Sales concep la literatura com a testimoni, i només comprèn el seu paper d'escriptor com el compromís d'un supervivent, carregat de deutes amb els que no van sobreviure i amb l'angoixa del «sacrifici inútil» dels morts en la guerra.

És el somnàmbul que camina a la vora de l'abisme, el moribund dessagnat, l'errant llançat a alta mar que protagonitza precisament l'únic llibre de poemes de Joan Sales, *Viatge d'un moribund* (Barcelona, Ariel, 1952). El protagonista d'aquest primer i únic llibre de poemes «dens i patètic», com el va qualificar Joan Triadú, recorre una doble peripècia. D'una banda, un viatge real, en les seves successives etapes de la guerra i l'exili. De l'altra, un viatge moral en el qual el moribund assedegat deambula, com fantasmal, en un complex escenari simbòlic i oníric d'angoixa metafísica. Però la presència més significativa en la seva poesia és la de Baudelaire, de qui Sales considerava *Les Fleurs du Mal* com el «cinquè evangeli».

Hi ha una connexió evident de Joan Sales amb l'obra d'alguns dels grans escriptors i intel·lectuals catòlics francesos com Charles Péguy, François Mauriac o George Bernanos. Sales és un catòlic convers, o «retornat», un home que pateix una llarga evolució ideològica i moral que no fa sinó recordar les paraules que ell mateix aplicava al seu admirat Kazantzakis: un home que busca abans de tot la justícia, que defensa en cada instant de la seva vida el seu concepte de veritat amb una incorregible espontaneïtat. La literatura de Joan Sales, construïda amb un estil vigorós, s'omple de ressonàncies metafísiques i proposa una visió global de l'aventura humana, de manera que el lector es troba immers en un món exaltant, ple d'energia física i intel·lectual. I així ho mostren els autors dels epígrafs que encapçalen alguns capítols de la seva novel·la *Incerta glòria*: Pascal, Baudelaire, Bergson, Chesterton, Kirkegaard, Simone Weil, Albert Camus i un destacat Dostoievski, que ja havia esdevingut un punt de referència, de vegades polèmic, en la novel·la europea d'entreguerres i que era presentat per Sales mateix com el millor exemple d'un model de literatura que penetra intensament en la condició humana.

És en aquest sentit, en el de la presentació d'un tens conflicte moral, que s'ha d'incloure Joan Sales entre els novel·listes de la *conscience déchirée* i de tota una temàtica de la salvació, és a dir de la superació que resol el conflicte interior per una presa de consciència. I d'aquí provenen també les qualitats essencialment subjectives de la novel·la. El seu lirisme trenca el desenvolupament objectiu del relat i la perspectiva metafísica alimenta el tema del mal i dels seus motius (desesperança, odi, violència, suïcidi) i del tema de la salvació (gràcia, amor, combats interiors i exteriors). «Ma jeunesse ne fut qu'un tenebreux orage»: Joan Sales repetia sovint aquest vers de Baudelaire («L'ennemi», poema X de *Spleen et Idéal*), uns mots que semblen voler confirmar que l'única glòria és el temps de la joventut, entesa com a única etapa de la vida travessada

per l'amor i la mort dins d'una recerca constant de l'absolut:
una tempesta tenebrosa esquinçada per alguns llampecs de
glòria.

